

รูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

A Curriculum Administrative Model for the Effectiveness of Learning Management in Small Secondary School

เรณู บุญเสริม*

Ranu Boonses

จิตติมา วรรณศรี**

Jitima Wannasri

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาสภาพปัจจุบันจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครู จำนวน 51 คน และศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครู จำนวน 6 คน นำข้อมูลที่ได้มาयर่างรูปแบบและตรวจสอบความเหมาะสมโดยใช้วิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้จากการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครู จำนวน 63 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) บริบท คือ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน 2) ปัจจัยการบริหารหลักสูตร คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครู หลักสูตร สื่อ/แหล่งเรียนรู้ บรรยากาศ 3) กระบวนการบริหารหลักสูตร คือ การวิเคราะห์หลักสูตร การกำหนดจุดหมาย การจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การนิเทศ การใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตร และ 4) ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ คือ ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผลการประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปใช้ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารหลักสูตร/ ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้/ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

* นักศึกษาปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

** อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The objective of this research was to develop a curriculum administrative model for the effectiveness of learning management in small secondary schools through a study of the status of curriculum administration by a set of questionnaires distributed to 51 school administrators, heads of academic affairs and teachers, and to obtain suggestive guidelines for curriculum administration by personal interviews of 6 selected school administrators, heads of academic affairs and teachers. Based on information obtained, a draft model developed with suitability check by 9 connoisseurs. The possibility of the model implementation was then evaluated by the feedback of 63 school administrators, heads of academic affairs and teachers. The data was analyzed by mean, standard deviation, and content analysis. The results showed that: A curriculum administrative model for the effectiveness of learning management in small secondary schools consisted of 4 elements which were: 1) context (i.e., Internal and External Environment), 2) factors of curriculum administration (i.e., school administrators, teachers, curriculum, teaching material/learning resources and atmosphere), 3) processes of curriculum administration (i.e., curriculum analysis, goalsetting, curriculum development, using the curriculum, supervising the curriculum and evaluating the curriculum), and 4) effectiveness of learning management (i.e., learning outcomes of learners and desired characteristic). Overall, the feasibility of using the model was at the highest level.

Keywords : Curriculum Administrative Model/ Effectiveness of Learning Management/ Small Secondary School.

บทนำ

ปัจจุบันพบการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเมือง วัฒนธรรมอย่างชัดเจน โรงเรียนควรเตรียมความพร้อมให้ทันการเปลี่ยนแปลงด้วยการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ การบริหารหลักสูตรเป็นงานหลักสำคัญของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่ระบุในข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 ว่า “ให้โรงเรียนมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์” นอกจากนี้กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559: 2) ระบุว่า “การจัดการศึกษาจะมีหลักสูตรเป็นตัวกำหนดแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผู้เรียนและเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดอนาคตของสังคมนั้นๆ” แต่มีข้อค้นพบจากการรายงานของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558: 94) ที่พบว่า สภาพบริบทด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและอื่น ๆ ที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้โรงเรียนมีแนวโน้ม ปรับขนาดลงอย่างต่อเนื่องทำให้มีโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มขึ้นส่งผลให้คุณภาพของการจัด

การศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งกลุ่มวิจัยและพัฒนา นโยบาย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558: 5) พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดทักษะในการบริหารจัดการ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ต่ำ ครูไม่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน นอกจากนี้กลุ่มพัฒนาหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558: 14) ที่ได้สรุปผลการสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยและผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร

ดังนั้น การบริหารหลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนในยุคที่มีการขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม สถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับข้อความที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559: 48, 96) ได้ระบุว่า นายกรัฐมนตรีมีนโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ให้ส่งเสริมสนับสนุนและแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยให้มีการปรับหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ดังที่ ชวลิต ชูกำแหง (2559: 13) ที่กล่าวว่า ประเทศไทยที่มีหลักสูตรที่เหมาะสมทันสมัย และมีประสิทธิภาพย่อมนำไปสู่คุณภาพของคนในประเทศนั้นๆ

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงถึงความสำคัญและความจำเป็นของการบริหารงานหลักสูตรโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่เป็นปัญหาระดับประเทศในขณะนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

คำถามการวิจัย

1. สภาพและแนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กเป็นอย่างไร
2. การบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ควรมีรูปแบบอย่างไร
3. รูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพียงใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

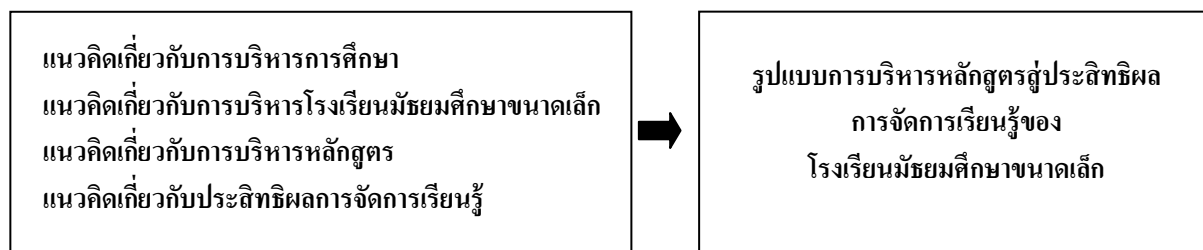

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก
3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของนักการศึกษา และนักวิชาการ สรุปสาระสำคัญเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพและแนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก โดยศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรจากผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ ครู โรงเรียนละ 3 คน จาก 17 โรงเรียน รวม 51 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ โรงเรียนทั้งหมดที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตภาคเหนือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2559 ด้วยแบบสอบถามสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก และจัดทำร่างแบบสอบถามเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าห้าระดับ (Rating Scales) โดยกำหนดประเด็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารหลักสูตร และผ่านการพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม การใช้ภาษา และความครอบคลุมของประเด็นที่ศึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผ่านการตรวจสอบของจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการพัฒนารูปแบบการบริหารหลักสูตร จำนวน 3 คน ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และนำส่งทางไปรษณีย์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน

มาตรฐาน และ ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการและครู โรงเรียนละ 3 คน จาก 2 โรงเรียน รวมจำนวน 6 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่ได้รับรางวัลและมีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ประจำปี 2559 โดยใช้แบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured interview) ผ่านการพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม การใช้ภาษา และความครอบคลุมของประเด็นที่ศึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก โดยนำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 มากร่างรูปแบบ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและปรับปรุงแก้ไข และตรวจสอบรูปแบบโดยใช้วิธีการสัมมนาอิงผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurs) จำนวน 9 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ กลุ่มนักวิชาการระดับอุดมศึกษา จำนวน 3 คน กลุ่มผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก โดยการประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กไปใช้ จากผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการและครู โรงเรียนละ 3 คน จาก 21 โรงเรียน รวมจำนวน 63 คน ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ โรงเรียนทั้งหมดที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตภาคเหนือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2560 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) รูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่สร้างขึ้น 2) แบบสอบถามประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กไปใช้ ที่ผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ และนำส่งทางไปรษณีย์ โดยผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ในการทำหนังสือถึงผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนำข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมานำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ได้รับกลับคืนมาทั้งหมด จำนวน 51 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ดังนี้

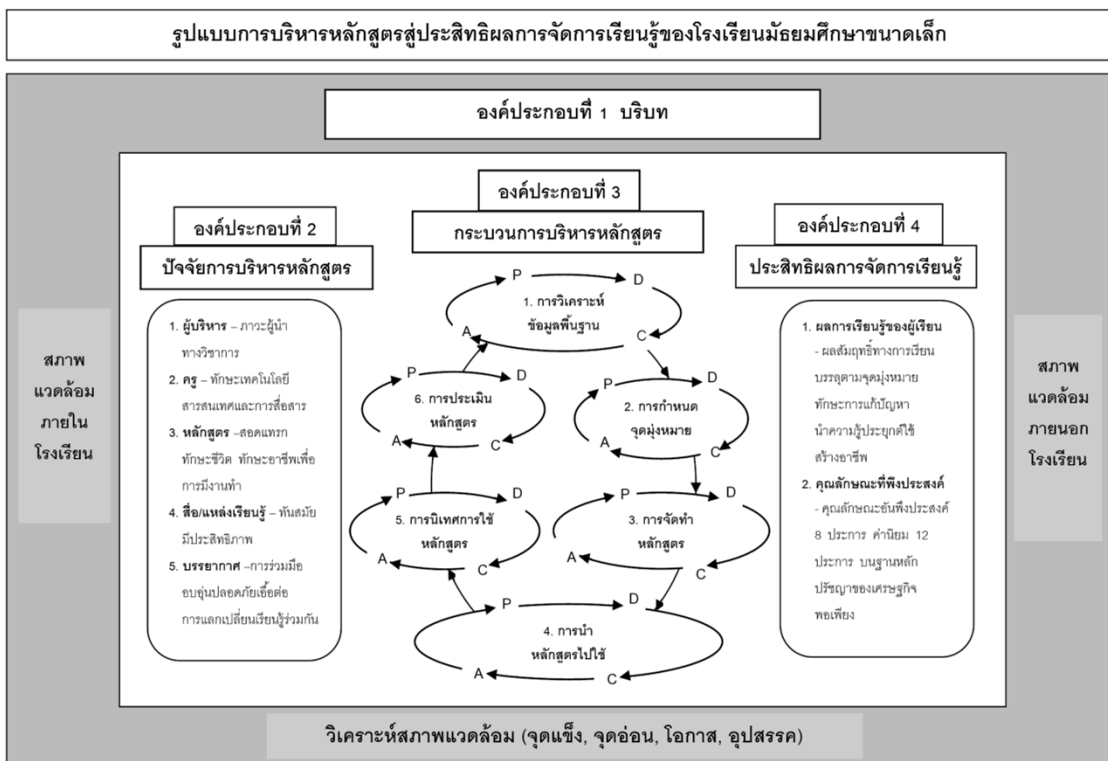
ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความคิดเห็นสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

รายการ	n=51		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยการบริหารหลักสูตร	4.19	0.37	มาก
องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารหลักสูตร	4.24	0.39	มาก
องค์ประกอบที่ 3 ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้	4.21	0.36	มาก
รวม	4.21	0.33	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.33) พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ กระบวนการบริหารหลักสูตร ($\bar{X} = 4.24$, S.D. = 0.39) องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ ปัจจัยการบริหารหลักสูตร ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.37)

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) บริบท 2) ปัจจัยการบริหารหลักสูตร 3) กระบวนการบริหารหลักสูตร และ 4) ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

องค์ประกอบที่ 1 บริบท พบว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงาน องค์กร ชุมชนท้องถิ่น และผู้ปกครอง ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ของสภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียน และโอกาส อุปสรรค ของสภาพแวดล้อมภายนอกโรงเรียน สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จากนั้นแจ้งให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำทางวิชาการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารหลักสูตร สร้างระบบการบริหารหลักสูตรในโรงเรียน มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการบริหารหลักสูตร ส่งเสริมพัฒนาและสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน

2. ครู พบว่า โรงเรียนจัดครูครบตรงตามสาขาวิชาพื้นฐาน ครูมีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและมีส่วนร่วมในการบริหารหลักสูตร วางแผนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัดของหลักสูตรตามศักยภาพของผู้เรียน มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ มีส่วนร่วมในการนิเทศกำกับติดตามการใช้หลักสูตร และนำผลการนิเทศไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้และหลักสูตร

3. หลักสูตร พบว่า หลักสูตร โรงเรียนจัดทำขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร หลักสูตร มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบาย สภาพปัญหาความต้องการของโรงเรียนและชุมชน กำหนดเป้าประสงค์ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดแทรกทักษะชีวิต ทักษะอาชีพเพื่อการมีงานทำ หลักสูตรได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

4. สื่อ/แหล่งเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนและครูจัดหาและผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมทันสมัยตามรายวิชา นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และฝึกทักษะผู้เรียน มีคู่มือแหล่งเรียนรู้และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการ

5. บรรยากาศ พบว่า โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการจัดบรรยากาศให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือจากผู้ปกครอง สหวิทยาเขต เครือข่ายระหว่างโรงเรียน หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน และมีการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งด้านการปฏิบัติงานของครูและนักเรียน

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารหลักสูตร พบว่า ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน มีวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า มีการวางแผน และให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแก่คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งประกอบด้วยผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงาน องค์กร ชุมชนท้องถิ่นและผู้ปกครองร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน มีการตรวจสอบข้อมูลและปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาต่อไป

2. การกำหนดจุดหมาย พบว่า มีการวางแผน และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการที่แต่งตั้ง มีส่วนร่วม กำหนดจุดหมายหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคม ครอบคลุมทั้ง ด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ บูรณาการจากตัวชี้วัดของหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรท้องถิ่น สมรรถนะอาชีพ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ระดับหลักสูตรรายวิชาและหลักสูตรโรงเรียน ครู ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันตรวจสอบจุดหมายและปรับปรุงแก้ไข ให้มีความสอดคล้องกันสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3. การจัดทำหลักสูตร พบว่า มีการวางแผนดำเนินการ โดยให้ความรู้แก่คณะกรรมการที่แต่งตั้ง เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรตรงตามจุดหมายที่กำหนด โดยการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือของเครือข่ายสถานศึกษาโดยมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ จัดหลักสูตรและ เวลาเรียนให้เหมาะสม พัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นลำดับขั้นตอน นำเสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายงานการจัดทำหลักสูตรต่อหน่วยงานต้นสังกัด ประชาสัมพันธ์เผยแพร่

4. การนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า มีการวางแผน และดำเนินการให้ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน ตรงกันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาตามตัวชี้วัดของ หลักสูตร ประสานความร่วมมือจากวิทยากรท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบ แผนการจัดการเรียนรู้ก่อนครูนำไปใช้ ครูจัดการเรียนรู้เน้นการปฏิบัติที่เสริมสร้างศักยภาพ และฝึกทักษะ อาชีพตามความถนัดและสนใจ นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมทันสมัยมาใช้ในการ จัดการเรียนรู้ แก้ไขปัญหาด้วยวิจัยในชั้นเรียน ครูรายงานผลการนำหลักสูตรไปใช้ มีการปรับปรุงและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนครู

5. การนิเทศการใช้หลักสูตร พบว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ วางแผนการนิเทศการใช้หลักสูตร ติดตามดูแลให้คำแนะนำแก่ครูที่นำหลักสูตรไปใช้โดยกำหนดปฏิทินการนิเทศ ระยะเวลาชัดเจน สร้าง เครื่องมือการติดตามและประเมินการใช้หลักสูตร สร้างเครือข่ายและระบบการนิเทศภายในโรงเรียน นิเทศ แบบกัลยาณมิตร แบบนิเทศสอนงาน (Coaching) และแบบพี่เลี้ยง (Mentoring) นำผลการนิเทศมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชุมสรุปผลระหว่างการใช้หลักสูตรสองครั้งต่อภาคการศึกษา มีการนำผลการนิเทศ การใช้หลักสูตรไปปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

6. การประเมินหลักสูตร พบว่า มีการวางแผนและดำเนินการโดยคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง โดยประเมินหลักสูตรตามวัตถุประสงค์และตัวบ่งชี้ที่กำหนด นำผลการประเมินหลักสูตรไปแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตร จัดทำรายงานผลการประเมินหลักสูตรทุกปีการศึกษา

องค์ประกอบที่ 4 ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ด้าน ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามจุดหมายหลักสูตร มีสมรรถนะและความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะการใช้งานอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีทักษะการแก้ปัญหา สามารถนำความรู้มาคิดสร้างสรรค์จัดทำ ชิ้นงานได้สำเร็จ มีความพร้อมในการศึกษาต่อในระดับขั้นที่สูงขึ้นหรือมีวุฒิภาวะทางอาชีพเหมาะสมกับวัย ตามความถนัดและสนใจสามารถแก้ปัญหาและดำรงชีวิตในสังคมได้

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ ค่านิยม 12 ประการ บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แสดงพฤติกรรมทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ มีมนุษยสัมพันธ์ เอื้อเฟื้อต่อกัน ทำงานร่วมกับผู้อื่นและยอมรับเหตุผล ความคิดของผู้อื่น แสดงพฤติกรรมถึงความกตัญญู คุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบ มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมและมีจิตสาธารณะมุ่งปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม

ตอนที่ 3 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งได้รับแบบประเมินความเป็นไปได้กลับคืนมาจำนวน 57 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 90.5 พบว่า ในภาพรวมมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด และข้อมูลมีการกระจายตัวน้อยมาก ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.41) องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ปัจจัย การบริหารหลักสูตร ($\bar{X} = 4.58$, S.D. = 0.39) และองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ บริบท ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.48)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาศาภาพการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กได้ การดำเนินการ และให้ความสำคัญต่อการบริหารหลักสูตรโรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนและชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากร ดังที่ จรูณี แก้วเอียน (2557: 3-9) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน บุคลากรทุกฝ่ายรับผิดชอบร่วมกันจัดทำหลักสูตร โรงเรียนให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับสภาพปัญหา

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า รูปแบบการบริหารหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ มีประเด็นสำคัญอภิปราย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 บริบท การบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนร่วมกัน วิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งจากผลการวิจัยแสดงถึงความสำคัญของบริบทที่มีผลต่อการบริหารหลักสูตร ดังที่ผลการวิจัยของ อำนาจ บุญทรง (2556: 310-311) ที่ศึกษากลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า การสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก มีผลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน

องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ผู้บริหาร ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำทางวิชาการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรในการบริหารหลักสูตร ส่งเสริมพัฒนาและสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน ดังที่พบในงานวิจัยของ จิตมา วรรณศรี (2553: 60-61) ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาอย่างแท้จริงเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สอดคล้องกับชญาณี ภัทรวารินทร์ (2555: 199-200) ที่ศึกษารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับโรงเรียนเอกชน พบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญเป็นผู้นำทั้งด้านความรู้ มนุษยสัมพันธ์และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ประสานความร่วมมือกับชุมชนกับผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก จัดหาปัจจัยเกื้อหนุนและส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่ครูและบุคลากร

2. ครู มีภาวะผู้นำทางวิชาการและมีส่วนร่วมในการบริหารหลักสูตร แสดงให้เห็นว่าครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรเพราะเป็นผู้ที่นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นครูควรศึกษาข้อมูลเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ สามารถวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัดของหลักสูตรตามศักยภาพของผู้เรียน มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สร้างเครือข่ายความสัมพันธ นำผลการนิเทศไปพัฒนาจัดการเรียนรู้ ดังที่จิตมา วรรณศรี (2557: 30) ได้กล่าวถึงความสำคัญของครูเกี่ยวกับหลักสูตรว่า ครูทุกคนต้องมีความรู้เข้าใจตรงกันเกี่ยวกับจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งช่วยให้ครูสามารถวางแผนพัฒนาผู้เรียนได้ตรงตามจุดหมายของโรงเรียน

3. หลักสูตร จัดทำขึ้นจากการมีส่วนร่วมสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายและสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน โดยกำหนดเป้าประสงค์ที่ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ อย่างเป็นรูปธรรม จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักสูตรในการจัดการศึกษาหลักสูตรต้องครอบคลุมทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ บูรณาการสอดแทรกทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ สอดคล้องตามความต้องการของชุมชน และทันต่อความเปลี่ยนแปลง ดังที่พบในงานวิจัยของ จิรภัท มหาวงศ์ (2558: 185) ที่ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารบนเขตพื้นที่สูง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและทักษะชีวิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ซึ่งสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 39) ได้กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่หลอมรวมสิ่งที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลาง ความต้องการของท้องถิ่นและความต้องการของสถานศึกษาเอง

4. สื่อ/แหล่งเรียนรู้ โรงเรียนและครูจัดหาและผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมทันสมัย นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และฝึกทักษะ จากผลการวิจัยผู้วิจัยคิดว่าเป็นเพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นทักษะที่จำเป็นในการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เรียนซึ่งผู้เรียนจะต้องอาศัยสื่อ/แหล่ง

เรียนรู้ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือในการนำไปสู่ความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธนกฤต สิทธิราช (2557: 292) ที่ได้ศึกษาอนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า พบว่า การใช้สื่อวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559: 12) ในการประชุมวาระพิเศษ “นายกรัฐมนตรีพบเพื่อนครู” ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ในโรงเรียนต้องเปลี่ยนจากการจัดหาความรู้ให้กับนักเรียนเป็นการพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยโซเซียลมีเดียด้วยระบบไอซีทีให้เกิดประโยชน์

5. บรรยายภาพ คณะกรรมการจัดบรรยากาศให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างเครือข่ายการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความร่วมมือ ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการบรรยากาศที่ดี เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกละสบายใจซึ่งมีผลต่ออารมณ์และจิตใจทำให้มีสมาธิพร้อมที่จะเรียนรู้ สอดคล้องกับชูวิทย์ ไชยบัว (2559: 6) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับผู้เรียน บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศ ซึ่งครุมีส่วนสำคัญที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสถานการณ์ว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวต่อการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารหลักสูตร พบว่า กระบวนการบริหารหลักสูตรประกอบด้วย 6 ขั้นตอน มีวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นกระบวนการพัฒนา ดังที่ จรูณี แก้วเอียน (2557: 38-39) กล่าวเกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามแนวคิดของ Edward Deming (PDCA) ดำเนินการวงจรคุณภาพเป็นกระบวนการพัฒนาการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Plan) 2) การดำเนินการตามแผน (Do) 3) การตรวจสอบ (Check) และ 4) การปรับปรุงแก้ไข (Act)

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่ามีการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูลแก่คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียนเพื่อให้การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง จากผลที่ได้สะท้อนให้เห็นว่าการได้ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนที่ตรงกับความเป็นจริงต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่มีความรู้เกี่ยวกับวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน สามารถวิเคราะห์ได้ข้อมูลของโรงเรียนที่มีความตรงกับสภาพปัจจุบันซึ่งจะส่งผลต่อการนำไปเป็นข้อมูลในการบริหารหลักสูตร สอดคล้องกับ จิตติมา วรณศรี (2557: 33) ที่สรุปแนวคิดว่าการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศ ปัญหา และ ความต้องการของโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหลักสูตร สอดคล้องกับ บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553: 178) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบในการบริหารหลักสูตรประกอบด้วยคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรร่วมกันวิเคราะห์สภาพในปัจจุบัน และวิเคราะห์หลักสูตรเดิมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย พบว่าดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายโดยให้บุคลากรจากตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรท้องถิ่น สมรรถนะอาชีพ และยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคม สอดคล้องกับ

ชวลิต ชูกำแหง (2559: 84-85) ที่กล่าวว่า การกำหนดจุดหมายหลักสูตรที่ดีเกิดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำจุดหมายหลักสูตรจากเดิมที่มีแล้วนำมาวิเคราะห์ปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต มุ่งส่งเสริมผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะการปฏิบัติ มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคม คล้ายกับผลการวิจัยของ สาลินี อุดมผล และมาเรียม นิลพันธุ์ (2560: 121) ที่ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการอาชีพเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และคุณลักษณะด้านอาชีพ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากการวิเคราะห์เอกสาร การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษา พบว่า ควรมีการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นด้านอาชีพ

3. การจัดทำหลักสูตรด้วยเครือข่ายสถานศึกษา โดยให้ความรู้แก่คณะกรรมการการบริหารหลักสูตรที่แต่งตั้งเพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตร โดยการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือของเครือข่ายสถานศึกษาโดยมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ พัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นลำดับขั้นตอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มาเรียม นิลพันธุ์ และคณะ (2558: 26) เรื่องการประเมินผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตร พบว่า แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งทางวิชาการของโรงเรียนต้นแบบ และบุคลากรทางการศึกษาประกอบด้วย การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การสร้างเครือข่าย การให้ ความช่วยเหลือ เป็นพี่เลี้ยง และนิเทศ การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

4. การใช้หลักสูตรโดยใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การให้ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนแก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดหลักสูตร ประสานความร่วมมือจากวิทยากรท้องถิ่นและปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้เน้น การปฏิบัติที่เสริมสร้างศักยภาพและฝึกทักษะอาชีพตามความถนัดและความสนใจ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ จากผลการวิจัยแสดงว่าการนำหลักสูตรไปใช้มีความสำคัญ ครูจะเป็นผู้นำหลักสูตรไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำเร็จสู่เป้าประสงค์ สอดคล้องกับจรูญ แก้วเอียน (2557: 179) ที่กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร โรงเรียน และครูที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจในการใช้หลักสูตร

5. การนิเทศการใช้หลักสูตร จากผลการวิจัยพบว่ามี การแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของการนิเทศการใช้หลักสูตรในโรงเรียน ติดตามดูแลและให้คำแนะนำแก่ครูที่นำหลักสูตรไปใช้ สร้างเครื่องมือการนิเทศ และจัดระบบการนิเทศภายในโรงเรียน ดำเนินการนิเทศแบบกัลยาณมิตรแบบนิเทศสอนงาน และแบบพี่เลี้ยง นำผลการนิเทศมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และปรับปรุงพัฒนา จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า บุคลากรภายในโรงเรียนร่วมกันดำเนินการตรวจสอบ ดูแล ให้คำแนะนำแก่เพื่อนครูในการนำหลักสูตรไปใช้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ฉวีวรรณ ท่าไม้สุข และประเสริฐ มงคล (2560: 172, 180) ที่ศึกษาการโค้ชแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ พบว่า สมรรถนะของ

ครูหลังการได้รับการโค้ชแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ครู มีความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน อยู่ในระดับสูง และความคิดเห็นของครูที่มีต่อการสอนงานแบบเพื่อนช่วยเพื่อนมีความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ทำให้การดำเนินงานอย่างเป็นระบบ สามารถพัฒนาวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง คล้ายกับผลการวิจัยของ อาทิตย์ญา โพธิ์สวຍ (2559: 17) ที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเสริมพลังครูสู่ชั้นเรียน พบว่า การใช้กระบวนการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนนำไปสู่การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยสามารถพัฒนาครูและนักเรียนให้มีสมรรถนะที่สำคัญตามที่กำหนด

6. การประเมินหลักสูตร พบว่า ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมของคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้ง โดยประเมินตามจุดหมายและตัวบ่งชี้ที่กำหนด ประเมินหลักสูตรทุกปีการศึกษาและนำผลการประเมินหลักสูตรไปแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร และจัดทำรายงานผลการประเมินหลักสูตรทุกปีการศึกษา ผู้วิจัยมีแนวคิดว่า การประเมินหลักสูตรมีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรซึ่งจะส่งผลให้โรงเรียนมีหลักสูตรที่ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องเพราะมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องโดยทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ในการประเมินหลักสูตรและปฏิบัติอย่างจริงจัง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ รังสันต์ โยศรีคุณ (2556: 94) ที่ศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ด้านการกำกับดูแลคุณภาพหลักสูตรสถานศึกษาว่า ควรกำหนดแผนกำกับดูแลทุกปีและประเมินการใช้หลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 4 ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ พบว่า ประกอบด้วย 2 ด้าน ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบรรลุตามจุดหมาย หลักสูตร มีทักษะการใช้งานอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้และสื่อสารในชีวิตประจำวัน ใช้ทักษะกระบวนการคิด สามารถนำความรู้มาคิดสร้างสรรค์ จัดทำชิ้นงานได้สำเร็จ สามารถแก้ปัญหาและดำรงชีวิตในสังคมได้ จากผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่พบสะท้อนให้เห็นถึงผลการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก เนื่องเพราะผลการเรียนรู้ของผู้เรียนสะท้อนมาจาก ผู้บริหารโรงเรียน ครู หลักสูตร สื่อ/แหล่งเรียนรู้ บรรยากาศ และกระบวนการบริหารหลักสูตรที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดหมาย การจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามจุดหมาย การนิเทศการใช้หลักสูตร และ การประเมินหลักสูตร ซึ่งสามารถแก้ปัญหาที่พบจากข้อมูลของ กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2558: 5) ที่ระบุสภาพปัญหาโดยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ขาดทักษะในการบริหารจัดการ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ต่ำ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่หลากหลาย หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้มีใช้อย่างจำกัด นอกจากนี้ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ได้จากงานวิจัยสอดคล้องกับมาตรฐานด้านคุณภาพของผู้เรียนตามที่สำนักทดสอบทางการศึกษา (2559: 2) ที่อธิบายว่าผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่แสดงออกถึงความรู้ความสามารถทักษะตามหลักสูตรสถานศึกษาและมีพัฒนาการในด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนสมรรถนะที่สำคัญแสดงถึงคุณภาพของผู้เรียน

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่า ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ ค่านิยม 12 ประการ บนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แสดงพฤติกรรมทางอารมณ์อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ มีมนุษยสัมพันธ์ เอื้อเฟื้อต่อกัน ขอมรับเหตุผลความคิดเห็นของผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีคุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบ วินัยและปฏิบัติตามหลักธรรม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมและมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม จากผลการวิจัยสะท้อนว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการแข่งขันสูงในปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 8 ประการ ค่านิยม 12 ประการ บนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณธรรม จริยธรรม วินัย ความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และปฏิบัติสิ่งที่ดีงาม ดังที่กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2559: 2) มีนโยบายเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานและพัฒนาความแข็งแกร่งทางการศึกษา เพื่อสร้างและพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง สามารถอยู่ในสังคมและก้าวทันโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และสอดคล้องกับสำนักทดสอบทางการศึกษา (2559: 3) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคุณภาพในระดับดีเยี่ยม คือ ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและจิตสำนึกตามที่โรงเรียนกำหนดที่ไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีของสังคม ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กไปใช้ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ ทุกองค์ประกอบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กมีความตระหนักและมีแนวโน้มที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการหลักสูตรเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ตามเป้าประสงค์ที่โรงเรียนกำหนด ดังที่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553: 1) ระบุว่า โรงเรียนเป็นหน่วยงานสำคัญที่สุดในการบริหารหลักสูตรและนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายมีส่วนร่วมทำให้เกิดรูปแบบและปรับเปลี่ยนกระบวนการจากกรอบแนวคิดเดิมสู่แนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ซึ่งต้องมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารโรงเรียนและครูควรมีภาวะผู้นำทางวิชาการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง มีทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีส่วนร่วมในการบริหารหลักสูตรและจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน จัดหาและผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมทันสมัยร่วมกันสร้างเครือข่ายการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความร่วมมือ

2. โรงเรียนควรดำเนินการบริหารหลักสูตรอย่างมีส่วนร่วมด้วย 6 ขั้น โดยทุกขั้นมีการใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั้งในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน 2) การกำหนดจุดหมายโดยให้บูรณาการจากตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรท้องถิ่น สมรรถนะอาชีพ และยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคม 3) การจัดทำหลักสูตรด้วยเครือข่ายสถานศึกษา 4) การใช้หลักสูตรโดยใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น และประชุมให้ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนแก่ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดหลักสูตร 5) การนิเทศการใช้หลักสูตรติดตามโดยการจัดระบบการนิเทศภายในโรงเรียน คู่มือ ให้คำแนะนำแก่ครูที่นำหลักสูตรไปใช้ แบบกัลยาณมิตร แบบนิเทศสอนงาน และแบบพี่เลี้ยง 6) การประเมินหลักสูตรโดยประเมินตามจุดหมาย และตัวบ่งชี้ที่กำหนด ประเมินหลักสูตรทุกปีการศึกษาและนำผลการประเมินหลักสูตรไปแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
2. ควรวิจัยและพัฒนาครูให้มีทักษะสื่อวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2558). แผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก พ.ศ. 2558-2561. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- จรูณี แก้วเอียน. (2557). เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา : กลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติ สำหรับผู้บริหารมืออาชีพ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- จิตมา วรรณศรี. (2553). รายงานการวิจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- _____. (2557). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- จิรภัทร มหาวงศ์. (2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารบนเขตพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- จวีวรรณ ท่าไม้สุข และประเสริฐ มงคล. (2560). “การโค้ชแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้”. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย 9 (1) : 172, 180.
- ชญานิ ภัทรวารินทร์. (2555). “การพัฒนารูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน สำหรับโรงเรียนเอกชน”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10 (2) : 199-200.
- ชวลิต ชูกำแพง. (2559). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร แนวคิดและกระบวนการ : Curriculum Research and Development Concept and Process. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูวิทย์ ไชยเป้า. (2559). พุทธวิธีการสอน : ศาสตร์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ชนกฤต สิทธิราช. (2557). อนาคตภาพการจัดการมัธยมศึกษาของประเทศไทยในสองทศวรรษหน้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). การพัฒนาหลักสูตร: Curriculum Development. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พริน.
- มาเรียม นิลพันธุ์ และคณะ. (2558). “การประเมินผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนต้นแบบการใช้หลักสูตร”. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย 7 (1) : 26.
- รังสันต์ โยศรีคุณ. (2556). การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ. สารนิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สาลินี อุดมผล และมาเรียม นิลพันธุ์. (2560). “การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการอาชีพเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และคุณลักษณะด้านอาชีพ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย 9 (1) : 121.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2558). รายงานประจำปี 2558 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2559). นายกรัฐมนตรีพบเพื่อนครู “คืนความสุขให้ครู คืนครูให้นักเรียน” จากนโยบายสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559). คู่มือการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

.....

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553).

แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช

2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.

อำนาจ บุญทรง. (2556). กลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ปริญญา

การศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อาทิตย์ญา โพธิ์สว. (2559). “การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเสริมพลังครูสู่ชั้นเรียน”. วารสาร

ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 14 (2): 17.